

Het nieuwe leren in de praktijk

Nieuwste School in Tilburg

Elles Kahlé werkt op de Nieuwste School in Tilburg. Ze is geschiedenisdocente, al heet dat niet meer zo en dekt deze functieomschrijving ook niet de hele lading van haar werk. De Nieuwste School is een 'leergemeenschap' die anderhalf jaar geleden is opgezet door onderwijskoepel Ons Middelbaar Onderwijs. Hier wordt onderwijs gegeven vanuit het idee het niet alleen effectief maar ook attractief moet zijn, dat leerlingen en leraren samen verantwoordelijk zijn voor het leerproces en dat leerlingen individueel en van elkaar kunnen leren. Ze werkte eerder vijf jaar in de havo en vwo-onderbouw en in alle leerjaren van het vmbo-t.

'Ik was niet ontevreden met het regulier onderwijs maar ik heb het altijd erg versnipperd gevonden. Het is vreemd dat je bij geschiedenis bijvoorbeeld China in de derde klas behandelt en bij aardrijkskunde in de tweede. In het echte leven zijn economie, geschiedenis en aardrijkskunde ook niet gescheiden. Na vijf jaar lesgeven, kon ik het standaardleerboek dromen. Voor mij zat in lesgeven met het leerboek niet veel uitdaging meer. Ik was al bezig met vakkenintegratie en ik gaf al maatschappijleer en levensbeschouwing. Maar ik ben wel een geschiedenisfreak, hoor. Na de lerarenopleiding bij Fontys heb ik daar ook mijn eerstegraads gehaald.

De kinderen zitten in stamgroepen van 25 leerlingen met twee mentoren. Vmbo-t, havo en vwo zitten door elkaar. Elke stamgroep heeft een eigen huiskamer die de leerlingen zelf kleur kunnen geven met foto's en andere dingen. Ze werken op de zitbank of aan hangtafels, dat zijn grote gemeenschappelijke tafels. Woensdagmiddag is vrij en de leerlingen krijgen geen huiswerk. De schooldagen zijn van kwart voor negen tot kwart over drie.

*Ik ben mentor én expert. Mentor ben ik voor mijn stamgroep. Dat betekent dat ik niet alleen het leren van leerlingen begeleid maar ook hun persoonlijke ontwikkeling. Als expert begeleid ik het leerproces van leerlingen inhoudelijk. Ik help bij het formuleren van de onderzoeksvragen en ik zorg voor verdieping. Ik ben expert voor geschiedenis, aardrijkskunde, economie en levensbeschouwing. Wij noemen dat de **humanics**. We hebben verder nog experts voor **sciences, arts** en de talen.'*

Historische belangstelling

'We kennen gezamenlijk themagericht onderzoek en het eigen onderzoek van de leerlingen.

's Morgens werken de leerlingen aan de thema's. We hebben thema's behandeld als Rembrandt, natuurverschijnselen (naar aanleiding van de tsunami) en Europa (naar aanleiding van de Europese verkiezingen). Deze thema's werken de leerlingen persoonlijk uit, soms in samenwerking met anderen. Aan het eind zijn er over alle hoofdvragen presentaties voor het hele leerjaar en soms ook voor de ouders.

's Middags doen de leerlingen hun eigen onderzoek. Wat opvalt, is dat leerlingen veel belangstelling hebben voor historische onderwerpen en dat hun vragen heel diep kunnen gaan. De Tweede Wereldoorlog leeft erg. De ene leerling wil alles weten over de machinegeweren uit die periode, de andere wil weten hoe het met Anne Frank zat.

Voor het doen van een onderzoek staat twintig uur. Een onderdeel van het onderzoek kan bijvoorbeeld een museumbezoek zijn. Wij zeggen niet snel dat een leerling iets moet doen of in een bepaalde tijd af moet hebben. Wij bewaken wel het tempo, de diepgang en de inzet van het onderzoek. De taak van de mentor is om te kijken hoe het proces van het onderzoek verloopt, de taak van de expert is om het product te beoordelen. Als expert moet ik eindtermen koppelen aan de vragen van de leerling. Dat betekent dat ik goed in de stof moet zitten. Opvallend is dat de leerlingen op de basisschool veel basiskennis hebben opgedaan over de tijdvakken.

Toetsing

'Toetsing vindt plaats tijdens de presentatie. De leerlingen moeten na het onderzoek een presentatie houden voor hun medeleerlingen, de mentor en de expert. Zo'n presentatie zorgt ervoor dat het geleerde beklijft en dat er reflectie plaatsvindt. Behalve presentaties zijn er ook kennisdagen en kennissweken. Op die momenten krijgen de leerlingen mondelinge toetsen, schriftelijke individuele en schriftelijke gezamenlijk toetsen.

De toetsen worden als volgt voorbereid: de experts leveren per thema twee vragen en de leerling doet datzelfde voor elk thema en voor elk leergebied. Zo stellen ze samen de zes vragen van de toets samen. Voor die toetsen en voor de presentatie moeten de leerlingen de stof goed beheersen.

Expeditie in Oss

Martien Rietbergen en Martijn Vermast zijn geschiedenisdocenten op het Titus Brandsma Lyceum in Oss. Twee jaar geleden begon men daar in twee eerste klassen aan het nieuwe onderwijsconcept, *Expeditie*. *Expeditie* is opgezet voor de eerste en de tweede klas.

Men wilde de term 'nieuw leren' vermijden omdat die verwarring schept. De andere eerste klassen volgden het traditionele klassikale onderwijs.

Martien Rietbergen is met zijn 55 jaar een oude rot; hij zit al 34 jaar in het vak. In 2002 won hij de eerste nationale geschiedenisquiz op tv. Hij is een eerstegraadsdocent (MO) die jaren heeft lesgegeven aan mavo-, havo- en vwo-leerlingen. Tegenwoordig is hij vooral werkzaam als teamleider van 4 en 5 havo.

Martijn Vermast heeft na de lerarenopleiding (Fontys) zijn doctoraal en zijn eerstegraads bevoegdheid gehaald, aan wat toen nog de KUN heette. Hij werkt nu vijf jaar in het onderwijs en heeft vooral ervaring in havo en vwo. Martijn is 31 jaar.

Martijn: 'Het is niet onze bedoeling om *Expeditie* voor alle eerste klassen in te voeren. Voor echte havo-leerlingen en echte vwo-leerlingen is dit onderwijstype misschien niet zo geschikt. Het gaat vooral om leerlingen in de havo/vwo-klassen. Daar ligt een probleem. Vijftig procent van de leerlingen zou moeten doorstromen naar het vwo maar dat gebeurt niet. Daar willen we iets aan doen.'

Martien: 'We hebben voor *Expeditie* gekozen om met name die leerlingen meer uit te dagen. Er heerst bij hen een gemakzuchtige houding die vooral zichtbaar wordt in de bovenbouw. Samen met het APS zijn we gaan kijken wat we met samenwerkend leren, zelfontdekkend leren en probleemgestuurd leren konden doen.'

Brief

Martijn: 'Er zat veel voorbereiding in omdat je zo iets niet gaandeweg kunt ontwikkelen. We kregen studiedagen en drie toetsweken vrij voor de voorbereiding.'

Martien: 'Je verleidt de leerling met het idee dat hij alles zelf mag doen terwijl er wel een duidelijke lijn in zit. Binnen dat kader zit een hoop vrijheid die ze alleen of in groepjes invullen.'

Martijn: 'De introductie heeft binnen de school niet tot grote onrust geleid omdat het maar om een beperkt aantal leerlingen ging. Docenten en leerlingen moeten er echt voor kiezen. Voor docenten is het veel begeleidend werken; je moet meer aan de leerlingen overlaten. De leerlingen moeten een brief schrijven waarin ze uitleggen waarom ze

aan *Expeditie* willen meedoen. Deze brief en een positief advies van de basisschool zijn voor ons van belang bij de beslissing of leerlingen mogen deelnemen.'

Martien: 'De lokalen moesten worden aangepast omdat de leerlingen in groepen werken, achter de computer moeten kunnen zitten en ideeën moeten kunnen uitwisselen. Maar ze mogen niet zomaar het lokaal verlaten, dus alles moet aanwezig zijn, inclusief naslagwerken. Er waren ook aanpassingen nodig voor onderdelen met natuurkunde, scheikunde en beeldende vorming: een natte groep. *Expeditie* kent geen losse vakken maar alleen vakgebieden: talen, sciences, mens en maatschappij. Daardoor zijn soms twee docenten in een groep bezig.

Het vakgebied mens en maatschappij heeft zes uur in de week. Andere vakgebieden hebben ook een vast aantal uren. We houden ons overigens gewoon aan het rooster. Van die zes uur zijn er drie t-uren en drie *Expeditie*-uren. In de t-uren werken de leerlingen groepsgewijs aan de door docenten opgestelde leerdoelen. Die zijn ook vakspecifiek, bijvoorbeeld over de jagers en verzamelaars, de oudheid en de middeleeuwen. Daarbij gebruiken de leerlingen ook een methode, **Pharos**.

In de *Expeditie*-uren werken de leerlingen aan een groepsopdracht. Voor de prehistorie is dat een dagboek over de overgang van jagen en verzamelen naar landbouw. Bij de oudheid maken ze een toeristische folder van Rome in die tijd. Die opdrachten liggen vast, de invulling is van de leerlingen. De docent bepaalt de leerinhouden en hij begeleidt en legt uit; een actieve rol van de leerling is daarbij belangrijk.'

Percentage

Martijn: 'De kennistoetsen zijn hetzelfde als in de traditionele klassen. Alleen krijgen de deelnemers aan *Expeditie* geen cijfer maar het percentage van de kennisdoelen dat ze hebben gehaald. In de eerste toets (over de jagers en verzamelaars en de eerste landbouwers) zit twintig procent van de kennisdoelen. In de tweede toets zit veertig procent omdat daarin zowel de oudheid als de voorafgaande periode wordt getoetst. Aan het eind van het schooljaar worden dus alle kennisdoelen van de eerste klas getoetst. Dat is anders dan bij de gewone leerlingen. Zij wissen na het proefwerk, bij wijze van spreken, meteen de harde schijf. De leerlingen van *Expeditie* hebben nu meer algemene overzichtskennis. Hoeveel is lastig te zeggen, want bij de andere leerlingen toets je die kennis niet.'

Martien: 'De toetsen van mens en maatschappij hebben onderdelen voor geschiedenis, aardrijks-

kunde en levensbeschouwing. De vaardigheden worden wel apart getoetst.

De opdracht van Expeditie presenteren de leerlingen in de vorm van een dagboek, een reisverslag, een maquette of een landkaart. De chronologie bepaalt sterk de vorm van mens en maatschappij; de andere vakken vullen aan. Zo kijken de leerlingen naar de leefverwachtingen vroeger en nu in Egypte of de topografie en geografie van Italië.

De leerlingen hebben meerdere ontwikkelingslijnen. Ze kunnen zelf aangeven waar ze op die lijn zitten: hoeveel van de kennisdoelen heb ik bereikt, hoe was ik in de samenwerking, welke tips kan ik anderen geven.'

Martijn: 'Expeditie vraagt veel van het aanpassingsvermogen en klassenmanagement van de docent. Een strakke organisatie is absoluut noodzakelijk. Om meeliften tegen te gaan, heb je mentorgesprekken nodig en moeten de leerlingen aan reflectie doen. Want anders gaat het ten koste van hun percentage bij de kennistoetsen. Daar vallen ze uiteindelijk door de mand.

De leerlingen beheersen de vakspecifieke vaardigheden niet beter en ze doen het ook niet beter bij de kennistoetsen. Maar in dingen als samenwerken en verantwoordelijkheidsbesef zijn deze leerlingen verder. Het is niet zo dat ze deze vaardigheden al hadden want je ziet hierin echt een stijgende lijn.'

Martien: 'Ik heb het idee dat ze beter leren leren, meer bereid zijn om dingen zelf uit te zoeken. Ze zijn enthousiast; je moet ze in de pauze de klas uitsturen. In principe is Expeditie alleen voor klas 1 en 2. Bij ons is er in de derde een splitsing tussen havo en vwo. Maar ouders en leerlingen willen Expeditie graag voortzetten. De vraag is nu of dat ook moet.'

Martijn: 'Deze vorm van onderwijs is niet ideaal voor alle leerlingen. Je moet beide vormen aanbieden. Leerlingen hebben verschillende leerstijlen en op deze manier bied je die aan.'

Dat docenten enthousiast zijn over een bepaalde onderwijsvorm wil niet meteen zeggen dat die vorm ook goed is. Het omgekeerde is natuurlijk ook waar. Zelfs voor een aantoonbaar zeer geschikte didactiek zul je niet heel onderwijsgevend Nederland op de been krijgen. Daar komt bij dat de keuze voor een didactiek afhangt van je onderwijsdoelen. En die kunnen nog al verschillen. In elk geval kan niet gezegd worden dat de leerlingen op de scholen in Tilburg en Oss betere resultaten halen dan leerlingen op reguliere scholen.

Dat leerlingen met plezier naar de lessen komen is een voorwaarde voor goed onderwijs maar zeker niet de enige. Hoe ver moet je gaan om het leerlingen aantrekkelijk te maken? De vraag is hoe belangrijk wij de inhoud van ons geschiedenisonderwijs vinden? Willen wij kennis en vakspecifieke vaardigheden zelf bepalen en de normen bewaken of laten we dat leerlingen, andere collega's, een didactiek of schoolleiding doen?

